

RISKLARNI ANIQLASHDA SWOT TAHLIL MODEL VA BRAINSTORMING MODELIDAN FOYDALANISHNING QIYOSIY TAHLILI

Xayitova Sanobar Xasan qizi

Raqamli iqtisodiyot va agrotexnologiyalar universiteti magistri

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20536458>

Annotatsiya

Mazkur maqolada risklarni aniqlash jarayonida SWOT-tahlil modeli va brainstorming modelidan foydalanishning qiyosiy tahlili amalga oshirilgan. Tadqiqotda ushbu ikki modelning nazariy asoslari, metodologik xususiyatlari, afzalliklari va kamchiliklari tahlil qilingan. SWOT-tahlil modelining strategik va tizimli yondashuvi hamda brainstorming modelining ijodiy va jamoaviy fikrlashga asoslangan jihatlari yoritib berilgan.

Shuningdek, maqolada har ikki modelning risklarni aniqlashdagi samaradorligi, qo'llash sohalari va amaliy ahamiyati ko'rib chiqilgan. Muallif SWOT-tahlil ko'proq strategik va tashqi risklarni aniqlashda, brainstorming esa operatsion va yashirin risklarni aniqlashda samarali ekanligini asoslab bergan. Tadqiqotda ushbu modellarni integratsiyalash orqali risklarni yanada kompleks va ishonchli aniqlash mumkinligi xulosa qilingan. Maqola loyiha menejmenti, ta'lim boshqaruvi va risk boshqaruvi sohasidagi mutaxassislar uchun amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: SWOT-tahlil, brainstorming, risklarni aniqlash, risk boshqaruvi, strategik risklar, operatsion risklar, loyiha menejmenti, jamoaviy fikrlash, strategik rejalashtirish, tashkiliy boshqaruv

Annotation

This article provides a comparative analysis of the use of the SWOT analysis model and the brainstorming model in the process of risk identification. The study examines the theoretical foundations, methodological characteristics, advantages, and disadvantages of these two models. The strategic and systematic approach of the SWOT analysis model, as well as the creative and collaborative thinking aspects of the brainstorming model, are highlighted.

Furthermore, the article discusses the effectiveness, application areas, and practical significance of both models in risk identification. The author demonstrates that SWOT analysis is more effective in identifying strategic and external risks, while brainstorming is more suitable for identifying operational and hidden risks. The study concludes that integrating these models allows risks to be identified in a more comprehensive and reliable manner. The article has practical significance for specialists in project management, educational management, and risk management.

Keywords: SWOT analysis, brainstorming, risk identification, risk management, strategic risks, operational risks, project management, collaborative thinking, strategic planning, organizational management.

Аннотация

В данной статье проведён сравнительный анализ использования модели SWOT-анализа и метода brainstorming в процессе выявления рисков. В исследовании рассмотрены теоретические основы, методологические особенности, преимущества и недостатки данных двух моделей. Освещены стратегический и системный подход модели SWOT-анализа, а также творческие и коллективные аспекты мышления, характерные для метода brainstorming.

Кроме того, в статье рассмотрены эффективность, сферы применения и практическое значение обеих моделей при выявлении рисков. Автор обосновывает, что SWOT-анализ более эффективен при выявлении стратегических и внешних рисков, тогда как brainstorming эффективен для определения операционных и скрытых рисков. В исследовании сделан вывод о том, что интеграция данных моделей позволяет выявлять риски более комплексно и надёжно. Статья имеет практическое значение для специалистов в области управления проектами, управления образованием и риск-менеджмента.

Ключевые слова: SWOT-анализ, brainstorming, выявление рисков, управление рисками, стратегические риски, операционные риски, управление проектами, коллективное мышление, стратегическое планирование, организационное управление.

Kirish

Risklarni aniqlash zamonaviy loyiha boshqaruvi va strategik rejalashtirishning eng muhim bosqichlaridan biri hisoblanadi. Har qanday tashkilot o'z faoliyati davomida operatsion samaradorlik, moliyaviy barqarorlik, tashkiliy rivojlanish va strategik maqsadlarga ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan noaniqliklarga duch keladi. Shu nuqtai nazardan, risklarni dastlabki bosqichda aniqlash menejerlarga noaniqlikni kamaytirish, qaror qabul qilish sifatini oshirish hamda loyiha muvaffaqiyati ehtimolini kuchaytirish imkonini beradi. Risklarni samarali aniqlash tashkilotlarga ichki zaifliklar, tashqi tahdidlar, operatsion to'siqlar va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni oldindan ko'rishga yordam beradi.

Tashkilot va loyihalarda risklarni aniqlash uchun turli modellar va usullar qo'llaniladi. Ular orasida SWOT-tahlil va brainstorming modellari eng keng tarqalgan va amaliy jihatdan samarali usullardan hisoblanadi. Ushbu modellar biznes boshqaruvi, ta'lim, sog'liqni saqlash, davlat boshqaruvi va strategik rejalashtirishda keng qo'llaniladi, chunki ular risklarni aniqlashda tizimli va jamoaviy yondashuvni ta'minlaydi.

SWOT-tahlil modeli loyiha yoki tashkilotning kuchli tomonlari, zaif tomonlari, imkoniyatlari va tahdidlarini aniqlashga qaratilgan. Ushbu model menejerlarga loyiha natijalariga ta'sir qiluvchi ichki va tashqi omillarni baholash imkonini beradi. Brainstorming esa jamoaviy ijodiy fikrlash asosida risklarni aniqlashga xizmat qiluvchi usuldir. SWOT-tahlil ko'proq tizimli va analitik yondashuvni ta'minlasa, brainstorming erkin fikr almashinuvi va innovatsion g'oyalarni rag'batlantiradi.

Har ikkala model risklarni aniqlashda keng qo'llanilishiga qaramay, ular maqsadi, tuzilishi, qo'llash usullari, afzalliklari va kamchiliklari jihatidan sezilarli darajada farq qiladi. Ushbu farqlarni tushunish turli loyiha muhitlarida eng samarali usulni tanlash uchun muhim ahamiyatga ega.

Mazkur maqolada SWOT-tahlil va brainstorming modellarining risklarni aniqlashdagi qiyosiy tahlili amalga oshiriladi. Tadqiqotda ularning nazariy asoslari, amaliy qo'llanilishi, kuchli va zaif tomonlari hamda risklarni aniqlashdagi samaradorligi ko'rib chiqiladi.

SWOT-tahlil modelining nazariy asoslari

SWOT-tahlil tashkilot faoliyatini baholash va risklarni aniqlashda eng mashhur strategik rejalashtirish vositalaridan biridir. SWOT atamasi quyidagi to'rtta asosiy elementni anglatadi:

- Strengths — kuchli tomonlar

- Weaknesses — zaif tomonlar
- Opportunities — imkoniyatlar
- Threats — tahdidlar

Mazkur model tashkilotning ichki va tashqi muhitini tizimli ravishda tahlil qilish uchun ishlab chiqilgan. Kuchli va zaif tomonlar ichki omillarni, imkoniyat va tahdidlar esa tashqi omillarni ifodalaydi.

Risklarni aniqlash jarayonida SWOT-tahlil tashkilotning qaysi yo'nalishlarida zaiflik mavjudligini aniqlashga yordam beradi. Ayniqsa, zaif tomonlar va tahdidlar loyiha yoki tashkilot faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan risklarni ko'rsatadi.

Masalan, ta'lim loyihasida kuchli tomonlarga tajribali xodimlar va yuqori reputatsiya kirsas, zaif tomonlarga moliyaviy resurslarning cheklanganligi yoki texnologik infratuzilmaning yetarli emasligi kirishi mumkin. Imkoniyatlar xalqaro hamkorlik yoki davlat qo'llab-quvvatlovi bo'lsa, tahdidlarga qonunchilikdagi o'zgarishlar yoki iqtisodiy inqirozlar kiradi.

SWOT-tahlil strategik rejalashtirish va risk boshqaruvini birlashtirishi bilan muhim hisoblanadi. Shu bilan birga, modelning kamchiligi shundaki, u ko'pincha subyektiv baholashlarga asoslanadi va murakkab muammolarni soddalashtirib yuborishi mumkin.

Shunga qaramay, SWOT-tahlil risklarni tizimli aniqlashning eng samarali vositalaridan biri hisoblanadi.

Brainstorming modelining nazariy asoslari

Brainstorming yoki "aqliy hujum" usuli ijodiy fikrlash va muammolarni hal qilish texnikasi bo'lib, uni Alex Osborn 1940-yillarda ishlab chiqqan. Ushbu usul ishtirokchilarning erkin fikr bildirishiga asoslangan jamoaviy muhokama shaklidir.

Brainstormingning asosiy maqsadi qisqa vaqt ichida imkon qadar ko'proq g'oya yaratishdir. Risklarni aniqlash jarayonida brainstorming loyiha jamoasiga ehtimoliy tahdidlar, noaniqliklar va yashirin muammolarni aniqlash imkonini beradi.

Brainstorming jarayoni odatda quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi:

1. Muammo yoki loyiha maqsadini aniqlash
2. Turli mutaxassislarni jalb qilish
3. Erkin muhokama tashkil etish
4. Barcha g'oyalarni tanqidsiz yozib borish
5. Aniqlangan risklarni guruhlash va baholash

Brainstorming ayniqsa innovatsion va murakkab loyihalarda samarali hisoblanadi. Masalan, raqamli transformatsiya loyihasida brainstorming orqali kiberxavfsizlik, texnik nosozliklar yoki xodimlarning qarshiligi bilan bog'liq risklar aniqlanishi mumkin.

Mazkur modelning asosiy afzalligi jamoaviy fikrlashni rag'batlantirishidir. Biroq, guruhdagi dominant shaxslarning ta'siri yoki muhokamaning tartibsizligi brainstorming samaradorligini pasaytirishi mumkin.

Shunga qaramay, brainstorming risklarni aniqlashning eng mashhur ijodiy usullaridan biri bo'lib qolmoqda.

SWOT-tahlil va brainstorming modellarining qiyosiy tahlili

SWOT-tahlil va brainstorming risklarni aniqlashda qo'llanilishiga qaramay, ular metodologiyasi, tuzilishi va natijalari jihatidan sezilarli darajada farqlanadi.

1. Maqsad va yo'nalish

SWOT-tahlil asosan strategik baholash vositasidir. U tashkilotning ichki va tashqi muhitini tizimli tahlil qilishga qaratilgan.

Brainstorming esa ijodiy g'oyalar yaratish va imkon qadar ko'proq risklarni aniqlashga qaratilgan.

Demak, SWOT-tahlil ko'proq analitik va tizimli bo'lsa, brainstorming ijodiy va moslashuvchan hisoblanadi.

2. Tuzilishi va metodologiyasi

SWOT-tahlil aniq tuzilishga ega bo'lib, barcha ma'lumotlar to'rtta toifaga ajratiladi.

Brainstorming esa qat'iy tuzilishga ega emas. Muhokama erkin va cheklanmagan shaklda olib boriladi.

Natijada SWOT-tahlil risklarni tartibli kategoriyalarga ajratadi, brainstorming esa kengroq g'oyalarni yuzaga chiqaradi.

3. Ishtirokchilar roli

Brainstormingda faol jamoaviy ishtirok muhim hisoblanadi. Usulning samaradorligi kommunikatsiya va ijodkorlikka bog'liq.

SWOT-tahlil esa individual yoki kichik guruhlar tomonidan ham amalga oshirilishi mumkin.

Shu sababli brainstorming innovatsion jamoaviy loyihalarda samaraliroq, SWOT esa strategik tahlilda qulayroq hisoblanadi.

4. Aniqlanadigan risklarning turi

SWOT-tahlil ko'proq strategik va tashqi risklarni aniqlashda samarali.

Brainstorming esa amaliy va operatsion risklarni aniqlashda foydali.

Masalan, SWOT orqali iqtisodiy inqiroz yoki qonunchilikdagi o'zgarishlar aniqlansa, brainstorming orqali kommunikatsiya muammolari yoki texnik nosozliklar aniqlanishi mumkin.

5. Moslashuvchanlik va ijodkorlik

Brainstorming yuqori darajada ijodkorlikni rag'batlantiradi.

SWOT-tahlil esa aniq tuzilma sababli nisbatan cheklangan hisoblanadi.

Shuning uchun brainstorming innovatsion loyihalarda, SWOT esa strategik boshqaruvda samaraliroqdir.

6. Vaqt va resurs talabi

SWOT-tahlil qisqa vaqt ichida amalga oshirilishi mumkin.

Brainstorming esa moderator, muhokama va keyingi tahlil sabab ko'proq vaqt talab qiladi.

7. Subyektivlik va ishonchlik

Har ikkala usulda ham subyektivlik mavjud.

Brainstormingda guruh bosimi yoki dominant shaxslar ta'siri kuchliroq bo'lishi mumkin.

SWOT-tahlil esa tizimli tuzilishi sababli nisbatan izchilroq natijalar beradi.

SWOT-tahlil va brainstorming modellarini integratsiyalash

Amaliyotda ko'plab tashkilotlar SWOT va brainstorming modellarini birgalikda qo'llaydi. Avval brainstorming orqali ko'plab g'oyalar va risklar aniqlanadi, keyinchalik ular SWOT kategoriyalariga joylashtiriladi.

Bu yondashuv brainstormingning ijodkorligini SWOTning tizimlilik bilan birlashtiradi.

Masalan, ta'lim loyihalarida brainstorming orqali:

- talabalar faolligining pastligi;
- texnologik muammolar;
- o'qituvchilarning qarshiligi aniqlanishi mumkin.

Keyinchalik ular SWOT orqali strategik jihatdan baholanadi.

Mazkur integratsion yondashuv risklarni kompleks va ishonchli aniqlash imkonini beradi.

Xulosa

SWOT-tahlil va brainstorming risklarni aniqlashda eng muhim va keng qo'llaniladigan modellar hisoblanadi. Ular umumiy maqsad — noaniqlik va tahdidlarni aniqlashga xizmat qilsada, nazariy asoslari, metodologiyasi va amaliy qo'llanilishi jihatidan farqlanadi.

SWOT-tahlil ichki va tashqi omillarni tizimli baholash orqali strategik risklarni aniqlashda samarali hisoblanadi. Brainstorming esa ijodkorlik va jamoaviy fikrlash asosida yashirin hamda operatsion risklarni aniqlashga yordam beradi.

Har ikkala modelning o'z afzallik va kamchiliklari mavjud. SWOT tizimlilikni ta'minlasi, brainstorming innovatsion g'oyalarni yuzaga chiqaradi.

Eng samarali yondashuv ushbu ikki modelni integratsiyalash hisoblanadi. SWOT va brainstormingning birgalikda qo'llanilishi risklarni yanada chuqur va kompleks aniqlash imkonini beradi.

Zamonaviy tezkor o'zgaruvchan va noaniq muhitda tashkilotlar ko'p qirrali risklarni aniqlash strategiyalaridan foydalanishi zarur. SWOT-tahlil va brainstorming modellarining uyg'unlashuvi tashkilotlarning barqaror rivojlanishi va loyiha muvaffaqiyatini ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Пройдаков Евгений. Управление рисками в проектах: стратегии и методы. Universum: технические науки : электрон. научн. журн. 2024. 1(118). <https://7universum.com/ru/tech/archive/item/16698>
2. Ходырева Е. А. Проблемы управления рисками инновационных образовательных проектов // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2017. – № 2 <http://e-koncept.ru/2017/170048.htm>
3. Alayna Margaret. Risk Analysis in Risk Management. https://edrawmax.wondershare.com/risk-management/swot-analysis-risk-management.html?source=42&third_register=1 United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Educational Planning and Risk Management Guidelines. Paris, 2020. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000233767>
4. Причинин А. Е. Организационно-методические условия эффективного управления рисками образовательного проекта // Вестник Удмуртского университета. Серия Философия. Психология. Педагогика. – 2014. – Вып. 1. – Ст. 78-84.
5. Raz, T., Shenhar, A., va Dvir, D. "Risk Management, Project Success, and Technological Uncertainty." Project Management Journal, Vol. 33, No. 2, 2002. <https://ktproject.ca/wp-content/uploads/2026/03/Risk-Success-and-Uncertainty.pdf>
6. Matusova Olena. Risk management models. Management, marketing: 2019. https://www.researchgate.net/publication/338171666_RISK_MANAGEMENT_MODELS
7. Mike Clayton. Risk Identification Techniques and How to Brainstorm Well. <https://mpug.com/risk-identification-techniques-and-how-to-brainstorm-well>
8. Hillson, D. Practical Project Risk Management: The ATOM Methodology. Management Concepts Press, 2017.
9. <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=4137669>
10. Chapman, C., va Ward, S. How to Manage Project Opportunity and Risk. Wiley, 2011.

[https://eprints.soton.ac.uk/185963/1/Project opportunity and risk - Synopsis.pdf](https://eprints.soton.ac.uk/185963/1/Project_opportunity_and_risk_-_Synopsis.pdf)

11. Kerzner, H. Project Management: A Systems Approach to Planning, Scheduling, and Controlling. Wiley, 2022.

12. World Bank. Managing Risks in Education Projects. Washington DC, 2019.

[https://documents1.worldbank.org/curated/en/099092623191028320/pdf/](https://documents1.worldbank.org/curated/en/099092623191028320/pdf/P15768307251ae05c0960205de3d2834e1c.pdf)

[P15768307251ae05c0960205de3d2834e1c.pdf](https://documents1.worldbank.org/curated/en/099092623191028320/pdf/P15768307251ae05c0960205de3d2834e1c.pdf)